

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2022. № 11.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.11.40>

УДК 330.3:334.0

Л. М. Титаренко,

*к. е. н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин та туризму,
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія
Кондратюка»*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2112-7380>

І. В. Левченко,

*доктор філософії, доцент кафедри міжнародних економічних відносин та
туризму, Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7068-8320>

Ю. А. Кисельова,

*магістрант, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія
Кондратюка»*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9729-8290>

Д. О. Кудряшова,

*магістрант, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія
Кондратюка»*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7902-2170>

СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНІ ГЛОБАЛЬНІ ФІРМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

L. Tytarenko,

*PhD in Economics, Associate Professor of the Department of International
Economic Relations and Tourism,
National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»*

I. Levchenko,

*PhD, Associate Professor of the Department of International Economic, Relations
and Tourism, National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»*

Y. Kyselova,

Master's student, National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

D. Kudriashova,

Master's student, National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

SOCIALLY RESPONSIBLE GLOBAL FIRMS UNDER MARTIAL LAW

Мета статті полягає в систематизації даних про глобальні компанії, які під час воєнного стану в Україні підтримують цінності сталого розвитку та соціальної відповідальності.

Для досягнення поставленої мети в роботі уточнено сутність категорії «соціальна відповідальність фірми» та її прояви під час військових дій в Україні. Зокрема, встановлено, що соціальна відповідальність проявляється у таких практичних аспектах: фірма функціонує не лише для досягнення своїх власних фінансових цілей, а окрім цього допомагає суспільству. Обґрунтовано, що під час військових дій фірми мають дотримуватися морально-етичних норм функціонування, зокрема, припинення роботи з країною-агресором, вираження громадянської позиції власників та працівників тощо. Запропоновано важелі впливу на фірми, аби переконати їх припинити свою бізнес-діяльність на російському ринку.

The purpose of the article is to systematize data on global companies that support the values of sustainable development and social responsibility during martial law in Ukraine.

To achieve this goal, the essence of social responsibility of business and its manifestations during military operations in Ukraine is clarified. In particular, it is established that social responsibility is manifested in the following practical aspects: the firm operates not only to achieve its financial goals, but also helps society. The essence is that firms should combine profitable activities with activities that bring public benefit. Social responsibility is characterized by the following six categories: organizational governance, human rights, labor relations, ethical operations, environmental protection, consumer protection, local community development and cooperation.

Global firms were grouped according to their position on continuing to operate in the aggressor country. The list of companies that have left the Russian market and still continue to work is given. It is emphasized that in fact the continuation of business activities in the market of the aggressor country means support for its crimes and genocide of the Ukrainian people.

The levers of influence on the companies were proposed to persuade them to stop their business activities in the Russian market. In particular, to increase the level of dialogue (in the media space, at global summits, etc.) between the Government of Ukraine, governmental and non-governmental organizations on social responsibility of business. It is necessary to involve foreign media (Bloomberg, Politico, The Times, Newsweek, The Financial Times and others), which have a wide audience and significant influence on the decision-making policy of both firms and government circles and can cause a resonance at the global level. In addition, every citizen can influence the situation by his/her own actions, using such methods as boycott (not to buy products of the company operating in the Russian Federation); information publicity in social networks; holding actions and direct appeals to companies.

Prospects for further research lie in assessing the contribution of foreign countries to the economy of Ukraine during the war.

Ключові слова: *глобальна фірма, холдинг, соціальна відповідальність, військовий стан, гуманітарна допомога.*

Keywords: *global firm, holding company, social responsibility, martial law, humanitarian aid.*

Постановка проблеми. Механізм соціальної відповідальності фірми є важливим інструментом побудови партнерських відносин у вирішенні нагальних проблем у цивілізованих суспільних відносинах. Функціонування на засадах соціальної відповідальності надзвичайно важливе для глобального бізнесу, оскільки його роль щодо різних суб'єктів (бізнесу, держави та суспільства в цілому) суттєво підвищилась протягом останніх десятиліть. Для нашої країни це особливо актуально в умовах воєнного часу, адже об'єднання глобального соціально відповідального бізнесу задля протистояння країні-агресору є важливим для перемоги України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням соціальної відповідальності присвячені публікації багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників. Зокрема, Охріменко О.О., Іванова Т.В. [7] розглядають соціальну відповідальність як чинник сталого розвитку; Ахілеш Ганті [15] головним принципом соціальної відповідальності бізнесу визначає позитивний ефект на суспільство; Тім Стоберскі [16] розкриває різні типи соціальної відповідальності бізнесу. Собенко Н. [12] наводить перелік компаній, які залишили російський ринок через військові дії в Україні. Безвух С. В. [1] та Бойко О. [2] аналізують фірми, які підтримують Україну під час війни. Разом з тим, поглибленого дослідження потребують різноманітні аспекти соціальної відповідальності глобальних фірм в сучасних реаліях України.

Метою статті є узагальнення інформації про глобальні компанії, які під час війни в Україні сповідують цінності сталого розвитку та соціальної відповідальності і допомагають українському народові протистояти загарбнику.

Виклад основного матеріалу. Соціальна відповідальність – це бажання компанії підтримувати соціальні проблеми як окремого напрямку в межах однієї країни, так і на світовому тлі. Соціальна відповідальність – це механізм допомоги суспільству та одночасно розвитку бізнесу. Кращі світові компанії використовують дану концепцію для того, щоб балансувати між прямим заробітком і розв'язанням соціальних проблем [3]. Соціальна відповідальність – це внесок фірми у досягнення цілей сталого розвитку, які передбачають збалансоване поєднання економічних, соціальних та екологічних суспільних цілей. Це також спосіб покращити ефективність діяльності фірми у коротко- та довгостроковій перспективі.

З початку повномасштабного вторгнення країни-агресора і до сьогодні багатонаціональні фірми та їхні фонди вже виділили допомогу Україні (як організаціям, так і приватним особам). Зокрема: IKEA – \$22 млн., LEGO Group – \$16 млн., крипто гіганти Binance і Carlsberg Group – по \$10 млн.

кожна, Biedronka, LVMH та Amazon – по \$5 млн. Шведська фірма Ferrero виділила \$7,5 млн., за рахунок яких лікарні забезпечуються медикаментами та перев'язувальними матеріалами на постійній основі. Arcelor Mittal перерахувала \$1 млн. українському уряду для забезпечення гуманітарних потреб внутрішньо переміщених осіб, а також \$ 1 млн. – на забезпечення медичними засобами лікарень Кривого Рогу [2].

Розглянемо детальніше прояви соціальної відповідальності окремих глобальних фірм в умовах військового стану в Україні та їх внесок у наближення перемоги.

Міжнародна сільськогосподарська науково-дослідницька фірма Corteva Agriscience [13], що працює в 130 країнах світу і є провідним постачальником насіння та засобів захисту рослин для українських фермерів, одна з перших компаній, яка відкрито засудила війну, розпочату росією проти України, а також оголосила про вихід з російського ринку. На знак підтримки українців Corteva активно займається допомогою постраждалим та евакуйованим особам, піклуючись про безпеку життя та продовольчу безпеку. Так, Corteva виділила фінансування благодійному фонду Let's Help на закупівлю 1800 продовольчих наборів тривалого зберігання для самотніх людей похилого віку, які проживають в місцевих територіальних центрах соціального захисту населення Київської, Житомирської, Чернігівської, Черкаської, Сумської, Полтавської, Одеської та Запорізької областях [6; 13]. Фінансування Corteva дозволило покрити потреби в продуктах харчування, медичних та інших послугах для 120 українських родин упродовж місяця. Мова йде про людей, які не можуть подбати про себе самотійно.

Фірма здійснила цільове фінансування компанії «Інклюзивна пекарня Good Bread». Завдяки цьому пекарня придбала необхідні продукти і виготовила понад 7 тисяч хлібин, які роздали людям, що постраждали на звільнених територіях Київської та Чернігівської областей. На постійній основі фірма Corteva підтримує кризовий фонд організації «Global Giving»,

діяльність якого направлена на гуманітарну допомогу як постраждалим громадам України, так і прилеглих країн, які приймають біженців з України.

Враховуючи дефіцит медикаментів і медичного обладнання в Україні, фірма фінансує цей напрям задля забезпечення якісних медичних послуг для військовослужбовців та цивільних, в т.ч. внутрішньо переміщених осіб, зокрема:

1) налагодила стале фінансування та постачання медикаментів для потреб громад і госпіталів Київської, Полтавської та Харківської областей, періодично організовуючи централізовані закупівлі товарів за кордоном. Частково матеріали надавали співробітники фірми у вигляді власних пожертв через американську гуманітарну організацію «Конвой Надії»;

2) виділила кошти на придбання електро-хірургічного обладнання для Харківського Військово-медичного клінічного центру північного регіону;

3) закупила обладнання для створення дитячого кардіохірургічного центру на базі Обласної дитячої клінічної лікарні та Центральної міської клінічної лікарні в Івано-Франківську;

4) профінансувала придбання обладнання для Миколаївської міської лікарні швидкої медичної допомоги. Це забезпечило безперебійну роботу лікарняного закладу, наближеного до зони активних бойових дій, що приймає сотні постраждалих від війни українців – як цивільних, так і військових [6; 13].

Агропромхолдинг «Астарта-Київ», об'єднавши зусилля з благодійним фондом Віктора та Ірини Іванчиків «Повір у себе» започаткували спільний гуманітарний проєкт «Common Help UA». Завдяки цьому на сьогодні спільними зусиллями 22 українських та міжнародних партнерів передали понад 14 тис. тонн гуманітарних вантажів і продовольства загальною вартістю понад 300 млн грн. Ця допомога розподілена серед 660 тис. евакуйованих та постраждалих від воєнних дій українців і 212 соціальних та медичних установ у різних областях України. «Астарта» співпрацює зі Всесвітньою продовольчою програмою ООН і доставляє її гуманітарні

вантажі з Польщі в Україну та по регіонах нашої країни. Доставлено вже понад 6,5 тис. тонн міжнародних вантажів. Поточні соціальні проєкти, організовані спільно з Посольством Швейцарії в Україні, та які у довоєнний час спрямовувалися на забезпечення сталого розвитку територіальних громад, оперативно переорієнтувалися на забезпечення гострих гуманітарних потреб. Наразі доставлено понад 5,1 тис. тонн продовольства у міста, що постраждали від військових дій [5; 6]. В рамках спільного проєкту із Міжнародною організацією праці, Міністерством закордонних справ Данії, Посольством Данії в Україні та Федерацією роботодавців України сформовано 3,5 тис. продуктових наборів для мешканців Харківщини та Миколаївщини.

Разом з цим «Астарта» допомагає українським військовим, територіальній обороні, мобілізованим працівникам компанії і їхнім побратимам. Вона закуповує засоби індивідуального захисту, медикаменти, одяг, взуття, військову амуніцію, техніку, тактичне спорядження. В цілому на потреби ЗСУ «Астарта» надала понад тисячу комплектів спорядження, 100 автомобілів, і ця діяльність нарощує оберти [5; 6].

З початку військових дій меценати разом з компанією «Інтерпайп» та через інші свої структури, інструменти, зв'язки, своїми ресурсами активно допомагають Збройним силам України, медикам та цивільним. Для цих потреб виділено 30 млн доларів США. Так, для армії та територіальної оборони профінансували закупівлю броньованих автівок, бронежилетів і шоломів, безпілотних літальних апаратів, засобів зв'язку та іншої амуніції і розвідувальної техніки. Благодійні фонди придбали 10 броньованих машин «швидкої» для порятунку поранених військових і цивільних у зонах ведення активних бойових дій. Для потреб ЗСУ передали понад 50,5 тис. тактичних аптечок, які рятують життя захисників. Ще 77,5 тис. турнікетів та 32 тис. бандажів додатково надали «швидким» для порятунку людей у гарячих точках. Парамедикам передали 170 укомплектованих реанімаційних рюкзаків. Більше 40 лікарень у різних областях України одержали необхідні

медикаменти та витратні матеріали. Для медичних установ, що надають висококваліфіковану допомогу постраждалим під час бойових дій, закупають дороговартісне обладнання. Так, 8 лікарень Сумської, Запорізької, Миколаївської та Харківської областей отримали транспортні інкубатори для евакуації та безпечного транспортування новонароджених у критичному стані. Запорізька обласна дитяча лікарня та одна із найбільших лікарень у Дніпрі отримали сучасні наркозні станції, портативний рентген-апарат для операційної, апарат ШВЛ [5; 6].

Не менш важливими є культурні та комунікаційні проекти, які реалізуються для підтримки України світовою спільнотою. Так, у партнерстві з Офісом Президента України, Міністерством закордонних справ та Українською асоціацією Професійних фотографів і Українською Правдою було відкрито Russian War Crimes House на Всесвітньому економічному форумі в Давосі. На виставці представлені фотографії, зроблені з усієї України з початку війни. Тим самим виставка «повертає» українцям обличчя та імена, які перетворилися на статистику [6]. Деякі жертви злочинів війни діляться своєю трагічною історією. Таким чином весь світ дізнається правду про війну в Україні.

Група «Метінвест» виділила понад 1,5 млрд грн на допомогу ЗСУ, населенню і своїм співробітникам. «Метінвест» і «ДТЕК» у координації з Фондом Ріната Ахметова започаткували проєкт «Рятуємо життя» та зібрали понад 3 тис. тонн товарів першої необхідності з Європи і направили в різні регіони України. Понад 70 тис. українців отримали гуманітарну допомогу, а медичні заклади в м. Запоріжжя та Кам'янське – медикаменти на суму 238 тис. євро. Волонтери «Метінвест» в Україні зібрали понад 100 тис. кг гуманітарної допомоги. Паралельно з цим «Метінвест», Фонд Ріната Ахметова та МОЗ України розпочали медичну програму, відповідно до якої лікарні у Запоріжжі, Кривому Розі, Кам'янському, Покровську й Авдіївці отримали медикаменти й обладнання на суму 60 млн. грн. Для потреб Збройних сил України компанія передала понад 100 тис. бронезилетів.

Частину з них виготовляють зі сталі «Метінвесту», решту – закупають за кордоном. ЗСУ надано також понад 400 дронів, 1 150 тепловізорів, 8,1 тис. броньованих шоломів та 25 тис. турнікетів і індивідуальних аптечок. Зі сталі «Метінвесту» виготовлено понад 60 тис. протитанкових їжаків і 20 тис. шипованих ланцюгів проти колісної техніки. Підготовлено понад 6 тис. місць прихистку для евакуйованих працівників із Маріуполя та Авдіївки. У Запоріжжі та Кам'янському працюють Центри реабілітації та реінтеграції: понад 1000 співробітників отримали продукти, медичну допомогу, допомогу в працевлаштуванні та перекваліфікації [6; 11].

З початку війни компанія «Агрії Україна» продовжує працювати задля забезпечення аграріїв необхідними витратними матеріалами. «Агрії», як соціально відповідальний бізнес, активно долучається до підтримки української армії, волонтерських ініціатив, допомоги переселенцям та підтримки наших партнерів-аграріїв. Компанія «Агрії Україна» передає у військові частини дрони, які є незамінним інструментом для відслідковування позицій ворога [6; 10]. Також для потреб армії передали декілька автомобілів підвищеної прохідності. Частина службового транспорту працівників компанії задіяна для потреб територіальної оборони та перевезення гуманітарних вантажів.

«Агрії Україна» піклується про безпеку своїх працівників. Зокрема, допомагає працівникам компанії, їх сім'ям та іншим переселенцям у виїзді з окупованих територій та територій активних бойових дій. Співробітники фірми надають допомогу у пошуку житла та облаштуванню переселенців у більш безпечних регіонах. Фірма працевлаштовує тих працівників, які були змушені переїхати в інші, безпечніші регіони. «Агрії Україна» піклується та підтримує своїх працівників фінансово. Збережено всі робочі місця без жодних скорочень.

Вагомий внесок у допомогу українським біженцям вносять компанії «Агрії» в Польщі, Румунії та Великобританії. З початку війни вони запропонували та втілили в життя програми тимчасового проживання сімей

співробітників «Агрії Україна». Закордонні партнери допомагають українським колегам та їх родинам з облаштуванням, отриманням матеріальної допомоги, надають інформаційну підтримку. За період війни була надана допомога в переселенні 90 осіб (працівників та їх сімей). Для більше 40 українських переселенців надано безкоштовне житло, харчування, матеріальна підтримка. За програмою «Homes for Ukraine» колеги фірми Agrii UK надають свої домівки колегам з України [6; 10].

Від початку російської агресії компанія L'Oréal сфокусувала основні зусилля на підтримці 326 українських співробітників та їхніх родин. L'Oréal фінансово підтримує співробітників в Україні: фірма регулярно сплачує заробітну плату, а також забезпечує додаткову фінансову допомогу з огляду на зростання вартості умов життя в Україні та додаткові витрати. Для надання психологічної допомоги співробітникам та їхнім сім'ям працює гаряча лінія, яка доступна 24/7. Команди L'Oréal в сусідніх європейських країнах особисто зустрічають тих співробітників з України, які перетнули кордон. Вони забезпечують українців та їхні родини житлом, надають доступ до приватної медичної допомоги, психологічну підтримку та юридичні консультації. Компанія забезпечує житлом співробітників, які перебувають за кордоном і допомагає з тимчасовим працевлаштуванням в інших філіях L'Oréal тим, хто бажає отримати міжнародний досвід [14].

Компанія L'Oréal спрямувала зусилля на забезпечення українців засобами гігієни, пожертвувала 5 млн. євро на гуманітарну підтримку внутрішньо переміщених осіб. За 2,5 місяці L'Oréal Україна доставила близько 300 тис. засобів гігієни у більш як 20 населених пунктів України. Гуманітарна допомога була спрямована на забезпечення лікарень, пологових будинків, центрів з внутрішньо переміщеними особами, будинків для літніх людей, військових тощо. Адресна доставка засобів гігієни включала зокрема Київ, Буча, Ірпінь, Чернігів, Обухів, Фастів, Львів, Суми, Дніпро, Харків, Запоріжжя, Кривий Ріг, Одеса та інші міста [14].

Американський підприємець Ілон Маск також підтримав Україну. Через 48 годин з початку активних бойових дій компанія SpaceX (Space Exploration Technologies Corporation, американська аерокосмічна фірма, що займається будівництвом космічного транспорту, наданням космічних транспортних та комунікаційних послуг) відправила партію супутникових комплектів Starlink, щоб зміцнити мережу Інтернет нашої країни. Starlink – це глобальна супутникова система компанії SpaceX. Вона забезпечує бездротове інтернет-покриття, зокрема, у місцях, де зв'язок ненадійний або взагалі недоступний. В Україні в умовах війни Starlink дає можливість залишатися на зв'язку там, де стаціонарний і мобільний інтернет не працюють через пошкодження мереж. Термінали отримали, в першу чергу, військові, лікарні, підприємства критичної інфраструктури, школи, пожежні частини, державні установи, волонтери.

Польська компанія «Гігамікс» займається вантажними перевезеннями в країнах Європейського Союзу. Її власники створили фонд Helpfor Ukraine, що займається пошуком як пересічних людей, так організації, котрі мають бажання допомогти Україні у її війні [8]. Вони організують збирання вантажів (різні види гуманітарної допомоги) та вибудовують транспортно-логістичні ланцюжки для їх доставки в Україну.

Міжнародний холдинг ТЕСНІА мобілізував свої ресурси на боротьбу за свободу і незалежність народу України. Компанії холдингу трансформували свою діяльність в умовах воєнного стану задля втілення проектів, що пришвидшать перемогу. Волонтерські групи холдингу як в Україні, так і в США збирають кошти для придбання захисного спорядження, обладнання та гуманітарної допомоги для захисників України та людей, що постраждали від війни. Компанія виготовляє і постачає військовим безпілотні літальні апарати (БПЛА). А працівники авіаційного сектору холдингу стали до лав Збройних сил України. Лише за три місяці холдинг закупив обладнання, одяг, взуття, БПЛА та індивідуальні аптечки на суму \$7,9 млн [8].

Group DF перерахувала 100 млн. грн на спеціальні рахунки НБУ для надання гуманітарної допомоги українцям, чиї будинки зруйновані, і тим, хто сьогодні змушений покинути свої домівки [8].

Коли мова йде про соціальну відповідальність бізнесу в умовах війни, доречно враховувати також морально-етичні норми, зокрема, переривання роботи з країною-агресором (або навпаки, продовження). Станом на вересень 2022 року понад 1600 іноземних компаній різних галузей оголосили про свої зміни в планах щодо Росії. Деякі з них заявили про повний вихід і згорнули діяльність, інші – лише призупинили свій бізнес, або лише відмовились від запланованих інвестицій, частина – продовжує роботу в звичайному режимі.

Компанії, що покинули / припинили бізнес в Росії: компанія Marks & Spencer, американська мережа кав'ярень Starbucks, McDonald's, Coca-Cola Pepsi, Nike, а також один з найстаріших та найбільших виробників підйимального устаткування американська компанія Otis. Корпорація Microsoft поступово скорочуватиме присутність у Росії, допоки від її бізнесу в РФ нічого не залишиться. Німецька компанія Wella йде з РФ після 28 років роботи на російському ринку [12]. Згідно даних дослідження [9], сьогодні в Росії продовжують працювати 1637 міжнародних компаній (компанії зі статусом «залишаються» + компанії зі статусом «вичікують»). Найбільше таких підприємств мають головний офіс у США – 294 компанії (зокрема, Cargill, Colgate-Palmolive, Johnson & Johnson, Procter & Gamble, Mondelez, Kraft Heinz, ресторани Domino Pizza, Subway, Hard Rock Cafe, готелі Hyatt, фармацевтична корпорація Pfizer); німецький бізнес – 247 фірм (Metro, Ritter Sport, підрозділи Siemens, Knauf, Hochland, хіміко-фармацевтична корпорація Bayer), фірми Франції – 107 компаній (Leroy Merlin, гіпермаркети Auchan та Decathlon, виробники продуктів Bonduelle, Lactalis та Danone, виробники одягу Lacoste та Etam, енергетична корпорація Engie, хіміко-фармацевтична корпорація Sanofi, косметичний бренд Yves Rocher), а також 98 фірм Японії та 93 фірми Великої Британії.

За результатами проведеного дослідження ми поділили фірми на п'ять груп, виходячи з їхніх заяв та дій стосовно припинення чи продовження роботи на російському ринку (Рис. 1).

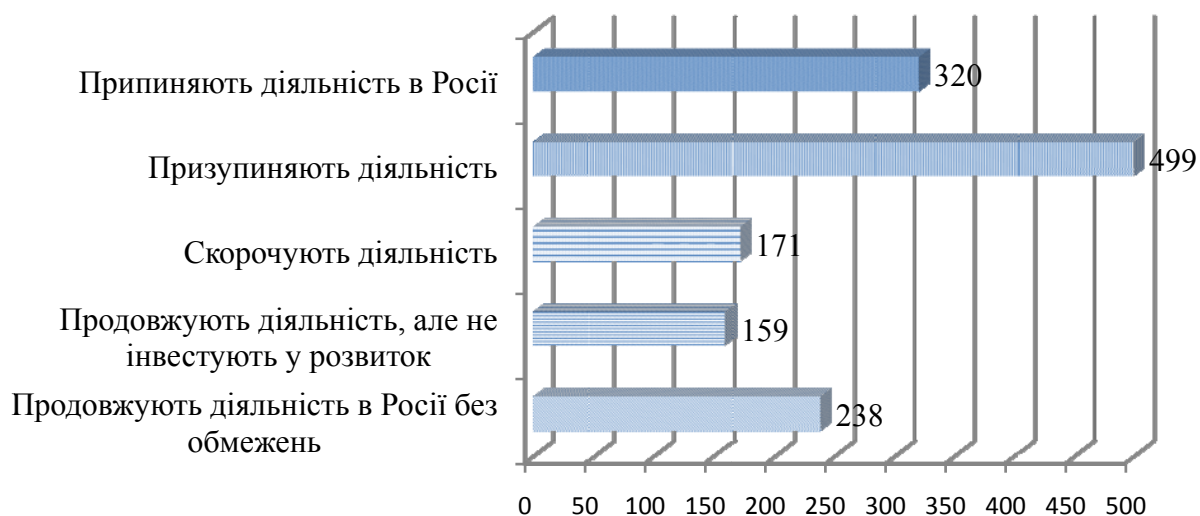

Рис. 1. Глобальні фірми і Росія, од. [складено за: 9; 12]

Глобальні фірми до останнього намагаються вести бізнес на ринку держави-агресора. А це означає, що: 1) податки від бізнес-діяльності спрямовуються на підтримку армії РФ, яка вчиняє злочини в Україні; 2) ігнорування режиму держави-агресора є його підтримкою – фактично міжнародні фірми, працюючи в РФ, схвалюють війну та геноцид народу України; 3) робота фірм-гігантів відстрочує дефолт країни-агресора, оскільки підтримує економіку.

Тобто, необхідно знайти аргументи, щоб переконати глобальні фірми дотримуватися принципу соціальної відповідальності і як найшвидше згорнути бізнес в РФ. Для цього необхідно підвищувати рівень фахового діалогу (зокрема, у медіа просторі, на глобальних саммітах тощо) між урядом України, урядовими та неурядовими організаціями з питань соціальної відповідальності бізнесу. Слід залучати іноземні медіа (Bloomberg, Politico, The Times, Newsweek, The Financial Times та інші), які мають широку аудиторію і значний вплив на політику прийняття рішень як фірмами, так і урядовими колами та можуть спричинити резонанс на

світовому рівні. Окрім цього, кожен громадянин може власними діями вплинути на ситуацію, використовуючи такі методи як бойкот (не купувати продукти компанії, що працює в РФ); інформаційний розголос в соціальних мережах (виставляти фото і пости з закликом покинути ринок РФ, розміщувати відмітки, хештегиз офіційними акаунтами таких фірм, закликати друзів і знайомих з-за кордону бойкотувати продукцію цих фірм); проведення акцій та безпосередніх звернень до фірм.

Висновки. Соціальна відповідальність глобальних фірм проявляється у їх відповідальному ставленні до ведення власного бізнесу, сплати податків, ставлення до працівників та їх соціального захисту, відкритості, взаємодії з постачальниками та клієнтами, представниками іншого бізнесу та місцевими громадами, місцевими та національними урядами, а також органами державної влади.

Усі глобальні фірми доцільно поділити на декілька груп залежно від їхніх дій щодо Росії. Хтось із них повністю вийшов з ринку Росії, хтось залишився в країні-агресорі, хтось обрав середній варіант, а деякі компанії відверто засуджують дії країни-агресора, повністю припинили співпрацю з нею і активно допомагають Україні. Десятий місяць поспіль представники глобального бізнесу надають всебічну допомогу Україні, використовуючи власні ресурси і можливості. Така допомога має багатовекторні прояви: гуманітарна допомога та підтримка цивільного населення, підтримка Збройних сил України (постачання обладнання, одягу, взуття для військових), підтримка своїх співробітників (релокація, збереження робочих місць тощо), сплата податків до бюджету тощо.

Аби переконати глобальні фірми залишити ринок країни-агресора, слід працювати на державному рівні, активніше залучати медіа, зокрема зарубіжні, а також активізувати інформаційну діяльність пересічних громадян.

Перспективи подальших досліджень лежать у площині оцінки внеску зарубіжних країн у економіку України під час війни.

Література

1. Безвух С.В. Соціальна відповідальність бізнесу в конфліктні часи. *Економіка і суспільство*. 2016. № 3 С. 123 – 129.
2. Бойко О. Соціальна відповідальність бізнесу у період воєнного стану. *European Business Association*. URL: <https://eba.com.ua/sotsialna-vidpovidalnist-biznesu-u-period-voyennogo-stanu/> (дата звернення: 15.10.2022).
3. Букреєва Д.С. Соціальна відповідальність бізнесу як основа забезпечення ділової активності підприємств: євроінтеграційний аспект. *Економіка та суспільство*. 2022. №38. http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/5_2022/3.pdf (дата звернення: 24.10.2022).
4. Благодійний фонд «Відродження регіону» допомагає захисникам України. *Інтерпайп*: веб-сайт. URL: <https://interpipe.biz/> (дата звернення: 20.10.2022).
5. Гуманітарний проект Common Help UA. *Астарта-Київ*: веб-сайт. URL: <https://commonhelpua.org.ua/> (дата звернення: 20.10.2022).
6. Надійний тил: як бізнес надає підтримку Збройним силам України. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/06/24/688338/> (дата звернення: 20.10.2022).
7. Охріменко О.О., Іванова Т.В. Соціальна відповідальність. Навч. посіб. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут». 2015. 180 с.
8. Переможний раунд: ренкінг компаній, які вкладаються в оборону України. *Delo.UA*. URL: <https://delo.ua/ru/business/pobednyu-raund-renking-kompanii-kotorye-investiruyut-v-oboronu-ukrainy-396347/> (дата звернення: 20.10.2022).
9. Пилипенко Я. Вихід міжнародних бізнесів з Російського ринку: чи є прогрес? *DOZORRO*. URL: <https://dozorro.org/blog/vihid-mizhnarodnih-biznesiv-z-rosijskogo-rinku-chi-ye-progres> (дата звернення: 20.10.2022).

10. Підтримка країни під час війни. *Агрії Україна*: веб-сайт. URL: <https://agrii.com.ua/novini-kompaniji/pidtrimka-krajini-pid-chas-viyni/> (дата звернення: 20.10.2022).
11. Сталий розвиток. *Метінвест*: веб-сайт. URL: <https://metinvestholding.com/ua> (дата звернення: 20.10.2022).
12. Собенко Н. З ринку Росії за тиждень вийшли 55 компаній – KSE. *Суспільне. Новини*. URL: <https://suspilne.media/281066-z-rinku-rosii-za-tizden-vijsli-55-kompanij/> (дата звернення: 20.10.2022).
13. Соціальна гуманітарна допомога Україні. *Corteva Agriscience*: веб-сайт. URL: <https://www.corteva.com.ua/> (дата звернення: 20.10.2022).
14. Як компанії підтримують українців під час війни. Гуманітарна програма L'Oréal Україна. *Нромадске*. URL: <https://hromadske.ua/posts/yak-kompaniyi-pidtrimuyut-ukrayinciv-pid-chas-vijni-gumanitarna-programa-loreal-ukrayina> (дата звернення: 20.10.2022).
15. Akhilesh G. Social Responsibility in Business: Meaning, Types, Examples, and Criticism. *Investopedia*. URL: <https://www.investopedia.com/terms/s/socialresponsibility.asp> (дата звернення: 23.10.2022).
16. Stobierski T. Types of corporate social responsibility to be aware of. *Harvard Business School Online*. URL: <https://online.hbs.edu/blog/post/types-of-corporate-social-responsibility> (дата звернення: 20.10.2022).

References

1. Bezvukh, S.V. (2016), “Social responsibility of business in times of conflict”, *Ekonomika i suspil'stvo*, vol. 3, pp. 123–129.
2. Wojko, O. (2022), “Social responsibility of business during martial law”, *European Business Association*, [Online], available at: <https://eba.com.ua/sotsialna-vidpovidalnist-biznesu-u-period-voyennogo-stanu/> (Accessed 15 Oct 2022).

3. Bukreieva, D.S. (2022), “Social responsibility of business as a basis for ensuring business activity of enterprises: European integration aspect”, *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol. 38, [Online], available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2022/3.pdf (Accessed 24 Oct 2022).

4. The official site of Interpajp (2022), “Charitable Foundation “Renaissance of the Region” helps defenders of Ukraine”, available at: <https://interpipe.biz/> (Accessed 20 Oct 2022).

5. The official site of Astarta-Kyiv (2022), “Humanitarian project Common Help UA”, available at: <https://commonhelpua.org.ua/> (Accessed 20 October 2022).

6. Ekonomichna pravda (2022), “Reliable rear: how business supports the Armed Forces of Ukraine”, available at: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/06/24/688338/> (Accessed 20 Oct 2022).

7. Okhrimenko, O.O. and Ivanova, T.V. (2015), *Sotsial'na vidpovidal'nist'* [Social responsibility], Natsional'nyj tekhnichnyj universytet Ukrainy «Kyivs'kyj politekhnichnyj instytut», Kyiv, Ukraine.

8. *Delo.UA* (2022), “Winning round: ranking of companies that invest in Ukraine's defense”, [Online], available at: <https://delo.ua/uk/business/peremoznii-raund-renking-kompanii-yaki-investuyut-v-oboronu-ukrayini-396347/> (Accessed 20 Oct 2022).

9. Pylypenko, Ya. (2022), “Exit of international businesses from the Russian market: is there any progress?” *DOZORRO*, [Online], available at: <https://dozorro.org/blog/vihid-mizhnarodnih-biznesiv-z-rosijskogo-rinku-chi-ye-progres> (Accessed 20 Oct 2022).

10. The official site of Ahrii Ukraina (2022), “Support of the country during the war”, available at: <https://agrii.com.ua/novini-kompaniji/pidtrimka-krajini-pid-chas-viyni/> (Accessed 20 October 2022).

11. The official site of Metinvest (2022), “Sustainable development”, available at: <https://metinvestholding.com/ua> (Accessed 20 October 2022).

12. Sobenko, N. (2022), “55 companies left the Russian market over the week – KSE”. *Suspil'ne. Novyny*, [Online], available at: <https://suspilne.media/281066-z-rinku-rosii-za-tizden-vijsli-55-kompanij/> (Accessed 20 Oct 2022).

13. The official site of Corteva Agriscience (2022), “Social humanitarian aid to Ukraine”, available at: <https://www.corteva.com.ua/> (Accessed 20 October 2022).

14. *Hromadske* (2022), “How companies support Ukrainians during the war. L'Oréal Ukraine humanitarian program”, [Online], available at: <https://hromadske.ua/posts/yak-kompaniyi-pidtrimuyut-ukrayinciv-pid-chas-vijni-gumanitarna-programa-loreal-ukrayina> (Accessed 20 Oct 2022).

15. Akhilesh, G. (2022), “Social Responsibility in Business: Meaning, Types, Examples, and Criticism”, *Investopedia*, [Online], available at: <https://www.investopedia.com/terms/s/socialresponsibility.asp> (Accessed 23 Oct 2022).

16. Stobierski, T. (2021), “Types of corporate social responsibility to be aware of”, *Harvard Business School Online*, [Online], available at: <https://online.hbs.edu/blog/post/types-of-corporate-social-responsibility> (Accessed 20 Oct 2022).

Стаття надійшла до редакції 06.11.2022 р.